

УДК 347.41:347.44(477)-057.36
DOI <https://doi.org/10.32782/klj/2023.2.9>

Оскілко О. О.,
аспірант кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ВИДИ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ, В ЯКИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ

Анотація. У статті здійснено аналіз положень цивільного законодавства щодо визначення поняття та видів суб'єктів цивільних правовідносин. Визначено ключові конструкції зобов'язань. Воно складається з трьох елементів: суб'єкти, об'єкти та зміст (суб'єктивне цивільне право та суб'єктивний цивільний обов'язок).

Суб'єктом правовідносин називають учасника правових відносин, який має суб'єктивні права та здатний виконувати юридичні обов'язки, чи володільця конкретного права, що перебуває у правовому зв'язку з іншим учасником (учасниками) суспільних відносин.

Визначено, що сторонами у зобов'язанні є боржник і кредитор. В окремих видах зобов'язань сторони мають спеціальні назви: продавець і покупець, підрядник і замовник, зберігач і поклажодавець та ін. Як кредитором, так і боржником у цивільно-правовому зобов'язанні можуть бути фізичні та юридичні особи, держава, інші публічні утворення.

Військовослужбовці мають такі ж права та обов'язки, як і інші громадяни, коли вони вступають у договірні відносини. Вони мають рівні можливості для укладання договорів і захисту своїх прав.

Правовий захист військовослужбовців у договірних відносинах гарантується законодавством України. В разі порушення умов договору або незаконних дій з боку іншої сторони військовослужбовець має право на захист своїх прав та інтересів через судову систему.

В статті акцентується увага на тому, що договірні відносини за участю військовослужбовців повинні відбуватися в рамках законодавства країни, в якій вони знаходяться. Вони повинні дотримуватися правил і обмежень, встановлених військовим законодавством, які можуть впливати на їхню здатність укласти договори.

Ключові слова: цивільне право, цивільне законодавство, цивільні правовідносини, зобов'язальні правовідносини, зобов'язання, договірні зобов'язання, військовослужбовці.

Oskilko O. O. Types of obligations involving military personnel

Abstract. The article analyzes civil law provisions regarding the definition and types of subjects of civil legal relations. The key constructions of obligations are specified. It consists of three elements: subjects, objects, and content (subjective civil law and subjective civil obligation).

The subject of legal relations is a participant in legal relations who has rights and is able to fulfill legal obligations, or the owner of a specific right who is legally bound with another participant (participants) in social relations.

It is determined that the parties to the obligation are the debtor and the creditor. Under individual types of obligations, the parties are named specifically: seller and buyer, contractor and customer, custodian and consignor, etc. Both the creditor and the debtor in a civil legal obligation can be individuals and legal entities, the state, or other public entities.

Military personnel have the same rights and obligations as other citizens when they enter into contractual relations. They have equal opportunities to conclude contracts and protect their rights.

Legal protection of military personnel in contractual relations is guaranteed by the legislation of Ukraine. In case of violation of contract provisions or illegal actions by the other party, a service person has the right to protect their rights and interests through the court system.

The article emphasizes that contractual relations involving military personnel shall arise following the laws of the country where they occur. They shall comply with rules and restrictions imposed by military law that may affect their ability to enter into contracts.

Key words: civil law, civil legislation, civil legal relations, binding legal relations, obligations, contractual obligations, military personnel.

Вступ. Наша країна наразі проходить складний шлях побудови економічних, соціальних, правових конструкцій задля подальшого сталого розвитку і безпеки суспільства у сучасному демократичному та європейському просторі. Реальність у сучасній Україні це постійне напруження, переживання щодо перспектив подальшої відбудови сучасної європейської держави. Події останнього десятиліття показали світу, що ані захоплення Криму, ані триваючий збройний конфлікт на Сході України, який перейшов у збройну агресію з боку російської федерації 24 лютого 2022 року, а також постійна загроза незалежності та державному суверенітету, територіальній цілісності, не здатні підірвати віру у перспективне майбутнє вільної країни. Враховуючи таку ситуацію пріоритетами національних інтересів України та забезпечення національної безпеки є «відстоювання незалежності й державного суверенітету, відновлення територіальної цілісності у межах міжнародно визнаного державного кордону України, захист прав, свобод і законних інтересів громадян України», що закріплене у Стратегії національної безпеки України (ст. 5) [1]. У вирішенні завдань оборони та безпеки держави найважливіша роль належить саме військовослужбовцям, вони несуть військову службу, тобто державну службу особливого характеру.

Якщо говорити про ефективність та якість діяльності військовослужбовців, то вона напряму залежить від державних гарантій відповідно до їх соціально-економічного, правового, політичного становища та сучасних потреб.

Військовослужбовці мають загальні права, свободи та обов'язки як фізичні особи, тому логічним є поширення на них норм загального законодавства. В той же час вони підпадають під дію норм спеціального військового законодавства, а вони, в свою чергу, передбачають спеціальні військові та службові права та обов'язки, встановлюють винятки та обмеження військовослужбовців щодо загальних прав, свобод та обов'язків.

Слід відмітити, що «особливістю» проходження військової служби є те, що вона, в першу чергу, пов'язана з ризиком для життя

та здоров'я військовослужбовців, оскільки має місце наявності чисельних факторів, які можуть призвести до фізичного ушкодження здоров'я, а також смерті військовослужбовця. Отже, прямим обов'язком держави є надання гарантій безпеки військової служби (в тому числі, створення безпечних умов військової служби), а також захист цивільних прав у разі загрози порушення та власне їх порушення.

В законодавстві України закріплені права та свободи суб'єктів права, що передбачає й відповідні юридичні гарантії належного їх здійснення. Завдяки цьому способу держава надає юридичної загальнообов'язковості тим умовам, які необхідні для того, щоб кожна людина могла скористатися своїми конституційними правами і свободами [2; 3, с. 208].

Найпоширенішим видом цивільно-правових відносин є зобов'язальні правовідносини. Завдяки зобов'язанням забезпечується динаміка цивільного обороту. Саме тому особливою є увага до даного виду правовідносин як з боку законодавця, так і з боку науковців.

У скарбничці наукових досліджень із зазначеної тематики можна відмітити праці О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.Г. Ротаня, А.Г. Яреми, В.В. Кривенка, В.Д. Примака, О.В. Кіселя, С.Я. Бескоровайного, серед науковців, що досліджували правову природу зобов'язань слід відмітити такі як Н.Ю. Голубєва, О.В. Дзера, І.С. Канзафарова, В.В. Лунц, Р.А. Майданник, Т.С. Ківалова, Є.О. Харитонов та багато ін.

Водночас, на нашу думку, недостатньо дослідженим залишається питання щодо участі військовослужбовців у цивільно-правових відносинах та у зобов'язаннях зокрема.

Виклад основного матеріалу. Що стосується зобов'язальних правовідносин вони є лише складовою частиною усієї системи цивільних правовідносин, їх зміст і правова природа є надзвичайно складною. Цивільне право визначає такі відносини як «майнові та особисті немайнові, що регулюються нормами цивільного права між відокремленими та юридично рівними учасниками, які є носіями суб'єктивних цивільних прав та обов'язків, що виникають, змінюються або припиняються на підставі юридичних фактів і забезпечуються можливістю засобів державного примусу» [4, с. 78].

В науковій літературі знаходимо й інші визначення поняття цивільного правовідношення, які мають свої особливості, проте як правило здебільш редакційного характеру. Проте вона всі базуються на тих самих юридичних ознаках. Головним є те, що воно охоплює усі види цивільних правовідносин, як абсолютні, якими є відносини власності, відносини щодо особистих невідчужуваних прав особи, так і відносини, до яких належать зобов'язальні правовідносини. До найважливішої ознаки, що розмежовує абсолютні та відносні правовідносини є те, що в перших уповноваженій особі протистоїть невизначене конкретно коло осіб, а в других правовідносинах бере участь конкретно визначені особи – кредитор і боржник. Отже для будь-якого зобов'язального правовідношення характерним є наявність конкретного складу його учасників (суб'єктів), що є елементом цивільного правовідношення.

До елементів зобов'язального правовідношення відносяться суб'єкти, об'єкти та зміст (суб'єктивне цивільне право та суб'єктивний цивільний обов'язок).

Якщо говорити про суб'єкта правовідносин, то це учасник правових відносин, що має суб'єктивні права та здатний виконувати юридичні обов'язки, або володіє конкретним правом, яке дозволяє перебувати у правовому зв'язку з іншим учасником (учасниками) цивільних відносин, на яких покладаються обов'язки, що відповідають праву уповноваженої особи [5, с. 279].

Як зазначено у ч. 1 ст. 510 ЦК України «сторонами у зобов'язанні є боржник і кредитор». Однак, в окремих видах зобов'язань сторони мають інші специфічні найменування, наприклад, продавець і покупець, підрядник і замовник, зберігач і покладодавець та ін. У цивільно-правовому зобов'язанні виступати у ролі кредитора та/чи боржника можуть фізичні та юридичні особи, держава, інші публічні утворення [12].

Активною стороною у зобов'язанні, такому випадку, виступає кредитор, оскільки йому належить право вимагати від боржника виконання його обов'язку.

Якщо до відмінностей у правомочностях, то основною у кредитора від уповноваженої

особи в речовому зобов'язанні у тому, що кредитор має право не на річ, а на ту дію, яку має здійснити, або здійснює боржник на його користь.

Пасивним же учасником зобов'язального правовідношення є боржник, бо на ньому лежить обов'язок здійснити на користь кредитора певну дію, наприклад, передати майно, виконати роботу, надати послугу, сплатити гроші тощо або утриматися від певної дії [6, с. 461–462].

Для цивільного обороту досить поширеними є зобов'язання, в яких кожна із сторін одночасно може виступати кредитором і боржником (договір купівлі-продажу, поставки, оренди та ін.).

Військовослужбовці є громадянами України, які виконують почесний обов'язок із захисту Батьківщини. Проте виконання цього обов'язку пов'язано з певними обмеженнями та специфікою у правовому полі регулювання зобов'язальних відносин зокрема. Слушною, до речі, є думка, що, реалізуючи військовий обов'язок, громадянин починає проходити військову службу, та його статус трансформується у статус військовослужбовця [7, с. 30].

Військовослужбовці перебувають під захистом держави й мають усю повноту прав і свобод, закріплених Конституцією України [8].

Чинним законодавством зазначено, що «ніхто не має права обмежувати військовослужбовців та членів їхніх сімей у правах і свободах, визначених законодавством України [9].

Військовослужбовці, незалежно від свого статусу та рангу, можуть бути стороною у договірних відносинах, як цивільних, так і військових. Вони мають право на участь у цивільних правовідносинах згідно з законодавством країни, в якій вони знаходяться.

Участь військовослужбовців у договірних відносинах може бути пов'язана з різними аспектами їхньої служби. Наприклад, це можуть бути договори оренди житла, договори про надання послуг, договори про купівлю-продаж товарів, договори про надання позики та інші види договорів, що виникають у повсякденному житті.

Основні принципи, які характеризують участь військовослужбовців у договірних

відносинах, включають: принцип рівності сторін, законності, відповідальності, конфіденційності та безпеки.

Отже, військовослужбовці мають такі ж права та обов'язки, як і інші громадяни, коли вони вступають у договірні відносини. Вони мають рівні можливості для укладання договорів і захисту своїх прав.

Участь військовослужбовців у договірних відносинах повинна відбуватися в рамках законодавства країни, в якій вони знаходяться. Вони повинні дотримуватися правил і обмежень, встановлених військовим законодавством, які можуть впливати на їхню здатність укладати договори.

Військовослужбовці несуть відповідальність за виконання своїх зобов'язань, включаючи зобов'язання, що випливають з договорів. Вони зобов'язані дотримуватися умов укладених договорів та вчасно і належним чином виконувати свої зобов'язання, включаючи сплату відповідних платежів чи надання послуг.

Участь військовослужбовців у договірних відносинах може вимагати обміну конфіденційною інформацією або доступу до захищеної інформації. В таких випадках військовослужбовці повинні дотримуватися встановлених правил щодо збереження конфіденційності та забезпечення безпеки інформації.

Однак існує ще такий момент як виключення з договорів. У деяких випадках, залежно від особливостей військової служби, існують певні обмеження або виключення щодо участі військовослужбовців у деяких видів договорів. Наприклад, участь у комерційних підприємницьких діяльностях або в угодах, що можуть загрожувати безпеці держави, може бути обмежено або заборонено військовим законодавством.

Участь військовослужбовців у договірних відносинах має свої особливості, оскільки вона пов'язана з їхньою військовою службою та зобов'язаннями перед державою. Вони повинні бути свідомі своїх прав та обов'язків у контексті цивільних договірних відносин і дотримуватися встановлених вимог законодавства. Забезпечення правової впевненості та захисту інтересів військовослужбовців

у договірних відносинах є важливим аспектом, який сприяє стабільності та довірі в громадських відносинах.

Одним з важливих аспектів участі військовослужбовців у договірних відносинах є збереження військової дисципліни та військових обов'язків. Військовослужбовці мають дотримуватися встановлених військовим законодавством обмежень і обов'язковості виконання військових наказів та вказівок. При укладанні договорів вони повинні враховувати свої військові зобов'язання та забезпечувати їх виконання безперешкодно та відповідно до закону.

Окрім того, військовослужбовці повинні дотримуватися етичних норм і принципів при участі у договірних відносинах. Вони повинні діяти з чесністю, справедливістю та відповідальністю, дотримуючись найвищих стандартів професійної поведінки. Це має включати чесну комунікацію, виконання умов договору, збереження конфіденційності та захист інтересів всіх сторін.

Правовий захист військовослужбовців у договірних відносинах гарантується законодавством України. В разі порушення умов договору або незаконних дій з боку іншої сторони військовослужбовець має право на захист своїх прав та інтересів через судову систему. Законодавство надає військовослужбовцям право на відшкодування завданих їм збитків або компенсацію моральної шкоди, якщо це передбачено законом.

Участь військовослужбовців у договірних відносинах також може мати вплив на їх військовий статус і службову кар'єру. Деякі договори можуть вимагати згоди військового командування або попередньої згоди відповідних військових органів. Важливо, щоб військовослужбовці були обізнані з процедурами і вимогами, які стосуються участі у договірних відносинах, щоб уникнути порушень і негативних наслідків для своєї служби.

Слід також відзначити, що в умовах правового режиму воєнного стану на період його дії можуть обмежуватись окремі конституційні права та свободи людини і громадянина. Зокрема, у зв'язку з введенням в Україні воєнного стану відповідно до Указу Президента України «Про введення воєнного стану

в Україні» від 26 листопада 2018 р. № 393 тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, обмежувалися конституційні права і свободи, передбачені статтями 30–34, 38, 39, 41–44, 53 Конституції України [10; 11]. Водночас на військовослужбовців під час дії зазначеного правового режиму, поширюються обмеження прав та свобод, передбачені військовим законодавством.

При укладанні договорів військовослужбовці повинні бути особливо уважними до деталей і умов договору. Вони мають ретельно читати і розуміти кожну умову, включаючи права і обов'язки кожної сторони, строків, платежів та інших важливих аспектів. Якщо є сумніви або незрозумілості, рекомендується звернутися до юридичного консультанта або представника, щоб отримати професійну допомогу та поради.

Важливо зазначити, що участь військовослужбовців у договірних відносинах повинна бути в межах, встановлених законодавством та нормами військової служби. Вони мають уникати будь-яких дій, які можуть вплинути на їхню здатність ефективно виконувати військові обов'язки або можуть поставити під загрозу безпеку держави.

Висновки. Zobov'язальне право як невід'ємна частина цивільного регулює динаміку майнових та особистих немайнових правовідносин, що складаються у зв'язку з передачею майна, надання послуг, виконанням робіт, заподіянням шкоди, безпідставним набуттям, збереженням майна без достатньої правової підстави. Отже, до елементів zobov'язання належать:

суб'єкт, об'єкт та зміст. Суб'єктами цивільно-правових zobov'язань є їх сторони (кредитор і боржник), інші особи на стороні боржника або (та) кредитора, а також треті особи.

Військовослужбовець як громадянин України, фізична особа є учасником цивільних правовідносин. Відповідно до законодавства, військовослужбовці мають право на укладання договорів у межах, встановлених законодавством. Вони можуть бути стороною у будь-якому виді цивільного договору, наприклад, купівлі-продажу, найму, позики, послуг тощо. При цьому, участь військовослужбовців у даних правовідносинах не повинна порушувати їх військові обов'язки та наявну службову відповідальність.

Військовослужбовці zobov'язані дотримуватися правил цивільного права в сфері договірних відносин. Вони можуть укладати договори з цивільними особами, які регулюють їхні взаємовідносини. Це можуть бути договори оренди житла, послуги, купівлі-продажу та інші. Військовослужбовці мають додержуватися умов та zobov'язань, передбачених укладеними договорами.

Договірні правовідносини, в яких стороною виступає військовослужбовець можуть бути піддані спеціальним правилам, встановленими військовим законодавством.

Отже, механізм регулювання участі військовослужбовців zobov'язальних правовідносинах у будь-якому разі вимагає свого подальшого удосконалення, у тому числі й у контексті сучасних реалій і практичних проблем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Стратегія національної безпеки України : Указ Президента України від 14.11.2020 р. № 392/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>
2. Бакірова І.О. Зміст конституційного права людини і громадянина на судовий захист. *Міністерство юстиції*. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_8158.
3. Погорілко В.Ф. Конституційне право України: навч. видання. Київ. Наукова думка, 2003. 732 с.
4. Цивільне право України / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової. Т. 1. Київ : Юрінком Інтер. 2013. 832 с.
5. Голубева Н. Ю. Zobov'язання у цивільному праві України: методологічні засади правового регулювання: монографія. Одеса : Фенікс. 2013. 642 с.
6. Цивільне право України: академічний курс : підруч.: у двох томах / за заг. ред. Я. М. Шевченко. Т. 1. Загальна частина. Київ : Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 520 с.
7. Богуцький В.В., Григоренко Є.І., Григоренко Я.О. Право на проходження військової служби у контексті забезпечення воєнної безпеки сучасної держави : монографія. Харків : Право, 2019. 274 с.
8. Про Статут внутрішньої служби Збройних Сил України : Закон України від 24.03.1999 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 22–23. Ст. 194 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/548-14#Text>

9. Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей : Закон України від 20.12.1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 15. Ст. 190. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2011-12#Text>

10. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022р. № 64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.

11. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

12. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>